

to uspio spriječiti, pa je slom Jugoslavije BiH dočekala podijeljena na tri sukobljene strane – Hrvate i Srbe, s osloncem na vlastite matične republike, te Muslimane koji su na tragu Kallayeva «bošnjaštva» postupno prihvatili ime Bošnjaci.

Na kraju Džaja rezimira svoju analizu ocjenom kako je «... jugoslavenski paket bio dva puta prebrzo, nikakvim ili samo prividno demokratskim metodama omotan. (...) Sada jugoslavenski narodi trebaju vremena da bi došli do sebe i tek onda pošli u potragu prema uzajamnoj normalnosti. U kojem obliku, to oni trebaju, dakako uz međunarodnu pomoć, kao ravnopravni partneri pronaći i sami odlučiti. Teško je zamisliti normaliziranje u obliku jedne Treće Jugoslavije koju bi međunarodni pseudoeksperti na brzinu sklopili» (str. 299). Prema tome, on ne isključuje mogućnost normalizacije odnosa južnoslavenskih naroda. Međutim, sumnja u izvedivost pokušaja da se to provede ishitreno u obliku Treće Jugoslavije nametnute izvana. Vjeruje da je pomoć međunarodne zajednice južnoslavenskom prostoru svakako potrebna, no ipak ključni preduvjet normalizaciji odnosa vidi u vremenu potrebnom svakom od južnoslavenskih naroda da sam promisli o svom položaju i budućnosti, i na taj način «...dođe k sebi...». Šire kombinacije su moguće samo kad taj proces bude završen.

Knjiga je opremljena sa sedam karata i brojnim tablicama u kojima je prikazan etnički, vjerski i politički raspored snaga u obje jugoslavenske države. Ona je vrijedan doprinos povijesnoj znanosti.

Goran Hutinec

*DRAGO ROKSANDIĆ, Etnos, konfesija, tolerancija, SKD «Prosvjeta»,
Zagreb 2004, str. 480.*

Ugledni historičar Drago Roksandić koji je i redoviti profesor na Katedri za povijest Srednje i Jugoistočne Europe Filozofskog fakulteta u Zagrebu objavio je novu knjigu pod naslovom «Etnos, konfesija, tolerancija». Ova knjiga problemski integrira izbor radova koje je autor objavljivao u posljednjih četvrt stoljeća, a za koje je smatrao da su historio-ografski funkcionalni i u današnje vrijeme. Prema autoru: «problemska formulacija 'Etnos, konfesija i tolerancija' uopće nije slučajna. U hrvatskom i srpskom slučaju, kao i u slučaju drugih južnoslavenskih nacija, etnokonfesionalizam je na različite načine odlučujući činitelj u oblikovanju modernih nacionalnih ideologija, imaginarija, praksa itd... Istraživanje svakog fenomena etnokonfesionalizma u jugoistočnoevropskom, srednjoistočnoevropskom i sredozemnom svijetu pretpostavlja interkulturalizam u načinu mišljenja jer je onaj Drugi ili Treći uvijek u neposrednoj blizini i u prošlosti i danas, a bit će i sutra. Otuda se svaki etnokonfesionalizam u nas u svojoj autopercepciji iskazuje i kao «predziđe» nekog Svijeta kojem je epicentar izvan samoga ovog prostora. Posljedica su toga konstrukcije brojnih iluzionizama i klijentelizama u povijesti svakog etnokonfesionalizma koji nas ovdje zanima i nadasve kontinuirano kontroverzan, a nerijetko i konfliktan odnos prema onome Drugome u svoj neposrednoj blizini. S time u vezi, još su veće teškoće s

konceptom «tolerancija», vrlo zahtjevnom i nadasve kontroverznim i teorijski i empirijski, kojim se u nas, kada je o historičarima riječ, malo tko ozbiljnije bavi...»

Prvi dio knjige «Povratak izvorima» s pravom je stavljen na početak knjige. Po jednoj strani njemu je cilj «podsjećanje da je povjesničar prije svega istraživač, profesionalac koji bez konceptijski osmišljenog rada u arhivima, bibliotekama i muzejima, a sve češće i na 'terenu', u okolišu, ne može uspješno stvarati nove vrijednosti. Drugi je praktičniji i svodi se na pokušaj da se u neke od brojnih hrvatsko-srpskih/srpsko-hrvatskih 'kontroverzistika' uvedu novi, nedovoljno poznati ili očigledno svjesno zanemareni izvori». Izabrane su tekstove prevele Zrinka Blažević, Olga Diklić, Sanja Lazanin, Zvezdana Sikirić-Assouline i Tatjana Subotić.

Drugi dio knjige «Etnos, konfesija i tolerancija» obuhvaća studiju «Vjerske podjele i (ne)snošljivosti u Vojnoj krajini» koja govori o hrvatskim i srpskim etnokonfesionalnim nacionalizmima u povijesnoj perspektivi od 16. do 19. stoljeća.

Treći dio knjige naslovljen je «Zavičajna povijest – interkulturni fenomen». Prvi tekst «Između imaginacije i realnosti» govori o prvoj banskoj regimenti u prvoj polovini 19. stoljeća. Obuhvaća prostor regimente, stanovništvo (s objavljenim i analiziranim popisom stanovništva za 1822. godinu), privredu i kulturu. Kao prilog dodana je instrukcija s opisom prve banske regimente iz 1848. godine. Zavičajnoj je povijesti okrenut članak «Iz ranije prošlosti kotara Donji Lapac». Autor je na početku članka sustavno i vrlo iscrpno obradio naselja i stanovništvo od 1795. do 1910. godine. Nakon toga je obradio kraj osmanske vladavine krajem 18. stoljeća, paroha Neofita Ajdukovića i događaje iz 1809., lički kordon za vrijeme revolucije 1848/49. godine te učešće ličke granice u ustanku u Crnim Potocima od 1875. do 1877. godine. Slijedi članak «Tradicija vojnokrajškog prava i Ostrožinski pravilnik» u kojem predstavlja utjecaj tradicije vojnokrajškog prava na Ostrožinski pravilnik koji je donesen 14. prosinca 1941. godine.

Tekst «Kordunska «Slunjska ploča» – prostor na granicama, migracije bez kraja» nakon osnovnih podataka o geografskim osobinama govori o integraciji toga prostora do kraja osmanske vladavine. Slijedi obrada razdoblja centralizirane Vojne krajine i razdoblja prijelaza na civilnu upravu. Na kraju je predstavljen slunjski kraj u suvremenoj povijesti s težištem na obradi demografskih podataka i analizi rezultata međuratnih izbora. Posljednji članak u trećem dijelu knjige «Zapisi o temama iz povijesti Gospića» govori o rukopisu Željka Holjevca «Gospić u Vojnoj krajini» koji će naknadno biti objavljen u nakladi Meridijana. Prema riječima autora, tekstovi iz ovog dijela knjige nastali su iz «potrebe da se nadasve vojnokrajšku povijest prepoznaje u njezinim ljudskim, humanističkim i antropološkim vrijednostima, što, dakako, treba biti slučaj i sa svakim drugim područjem istraživanja». Četvrti dio knjige naslovljen je «Historičar i historiografija: kritičke refleksije». Prvi tekst je prethodno priopćenje budućim autorovim istraživanjima Hrvatsko-slavonske Vojne krajine od 1835. do 1848. godine, a drugi zapravo nacrt projekta o socijalnoj historiji etnodemografskih procesa u hrvatskom prostoru od 15. do 20. stoljeća. Slijedi kratki osvrt na knjigu Gerharda Neweklowskog o Dositeju Obradoviću te konstruktivna kritika knjige Alexandra Buczynskog o gradovima Vojne krajine, odnosno o Bjelovaru, Senju i Petrinji od 1787. do 1872. godine.

Posebno je zanimljiv pregled historiografije o hrvatskome ranom novom vijeku u europskom kontekstu. U njemu prvo predstavlja historiografiju o hrvatskome ranom novom vijeku: bibliografije, sinteze i njezine realizacije te projekte. Nakon toga daje kontekst temeljne problematike hrvatskoga ranog novog vijeka te nedostatke na primjeru vjerske

povijesti. Slijedi dio teksta o istraživačkim metodama u historiografiji u hrvatskome ranom novom vijeku. Pregled historiografije autor završava razmišljanjem o izazovima komparatistike, u kojem, uz ostalo piše: «Kreativni potencijal hrvatske historiografije u svim njezinim segmentima, a naročito u ovo doba imperijalnih srazova, ponajviše ovisi o umijeću prepoznavanju vlastite problematike u istraživanju drugih. Ključ za to prepoznavanje nije imitacija nego komparacija». Prema autoru, taj dio knjige «čini izbor žanrovski različitih radova kojima je zajedničko nastojanje da se s jedne strane dijaloški, a s druge izvođenjem vlastitih stajališta o pojedinim pitanjima važnima za cjelinu ove knjige, afirmira jedan mogući pristup historiografskoj dijaloškoj kulturi».

Peti dio knjige nosi izazovan naslov «Povijest između prošlosti i budućnosti», a po autoru je izraz njegova «već iskazanog uvjerenja da je povijest i prošlost i sadašnjost i budućnost te da se historičari i historijska znanost moraju umjeti baviti vlastitim temama u raznim vremenskim perspektivama». U ovom dijelu knjige nalaze se dva teksta. Prvi govori o banu Josipu Jelačiću (1801-1859) i to o njegovu mitu. U drugom daje kratak ali vrlo sadržajan pregled povijesti Srba u Hrvatskoj od 15. do 20. stoljeća. U njemu je obradio srpske migracije u Hrvatsku, etnodemografske pokazatelje, jezik i pismo, etnički, nacionalni i vjerski identitet, kulturu, školstvo, političke stranke, društva i zajednice, društvenu integriranost Srba u Hrvatskoj te donio mišljenje što će biti sa Srbima u Hrvatskoj u budućnosti.

Šesti dio knjige je posvećen dvojici istraživača prošlosti Srba u Hrvatskoj: Milanu Radeki i Fedoru Moačaninu. Potonji je u više navrata svojim historiografskim radom dao nemali broj spoznaja o etnodemografskim i drugim promjenama na vojnokrajiskim prostorima. Knjizi je pridodano kazalo imena koje omogućava brzo snalaženje te životopis autora. Recenzenti knjige su Mira Kolar-Dimitrijević i Nikša Stančić, a urednik Čedomir Višnjić. Ova knjiga predstavlja bitno različit pristup u historiografiji od dosadašnjih prevladavajućih i ukazuje na višedesetljetnu kontinuiranu ustrajnost autora u svom pristupu. U svakom slučaju, knjiga je konceptualni izazov drugim istraživačima za širenje novih područja istraživanja i novih pristupa, a poglavito za razdoblje ranoga novog vijeka.

Hrvoje Petrić

SPOMENICA FILIPA POTREBICE, ur. Mirjana Matijević Sokol, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskoga instituta za povijest, Zagreb 2004, 524 str.

Smrću prof. dr. Filipa Potrebice, hrvatska povijesna znanost, a napose Požeга i Slavonija, izgubila je vrsnoga znanstvenika i profesora. U sedam dekada svojega života, Potrebica je stigao do najvišega nivoa znanstvene i sveučilišne karijere koja je rezultat strpljiva i predana rada tokom cijeloga života. Malo je danas onih koji su na zagrebačkome sveučilištu ovjenčani najvišim sveučilišnim titulama nakon što su četvrtinu stoljeća proveli u provinciji kao srednjoškolski nastavnici, malo je danas onih koji su istodobno vrsni prosvjetari i još

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 37

U SPOMEN IGORU KARAMANU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

FF press

ZAGREB 2005.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 37

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Miljenko Jurković

Glavni urednik

Borislav Grgin

Uredništvo

Ivo Goldstein
Boris Olujić
Mario Strecha
Božena Vranješ-Šoljan

Tajnik uredništva

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Računalni slog

Boris Bui

Lektura i korektura

Ivan Botica

Tisak

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u listopadu 2005. godine

Naklada

400 primjeraka